

Међународни научни скуп: УЛОГА ПРАВОСЛАВНЕ
ЦРКВЕ У СТВАРАЊУ И РАЗВОЈУ РУСКЕ ДРЖАВЕ,
Москва 10-11. децембар 2001. године

Совјетски период у развоју руског друштва у коме су доминирали марксистичко-материјалистички погледи на свијет и неприкосновеност принципа класика марксизма и лењинизма, одразио се на карактер и резултате историјске науке. Совјетска историографија која је почивала на марксистичком учењу о класном карактеру друштвених процеса, осим што је увођењем у научну обраду огромног броја нових архивских докумената проширила фактографску основу научног рада и дала дјела трајне вриједности, на теоријском плану је у основи остала заробљена револуционарном идеологијом, деценијама остајући досљедна у критици историјских система супротних оном који је изграђиван у Совјетском Савезу. Такав приступ је посебно његован у односу на сопствени историјски пут, укључујући и улогу Русије у свјетској историји, па су претходне етапе њеног развоја често означаване бедемом конзервативизма и најопаснијим непријатељем друштвеног напретка ка систему једнакости, равноправности и слободе. Та критика се односила како на спољну тако и на унутрашњу политику царске Русије, па и на њен цјелокупан унутрашњи живот. И све важније националне и културне институције дореволуционарног периода сматране су фактором реакције и кризе, па им уз друштвену небригу није поклањана ни одговарајућа научна пажња. То је посебно очигледно било на примјеру Руске православне цркве. Она је у процесу атеизације совјетског друштва "досљедно обезглављена" а њена дотадашња духовна функција изложена оштрој идеолошкој критици која је у негирању значаја религиозности, и религије као такве, као почетну премису истицала материјалистичко схватање свијета.

И мада је Октобарска револуција у Русији сагласно предсказању Лава Троцког изгледала као почетак пута који је требало да означи крај "азијатству, заосталости 17. вијека, свете Русије, а такође и крај иконама и буба русима у кухињама", Руска православна црква је, ипак, преживјела. Уз велика страдања и огромне жртве она је одољела искушењима управо зато што је читав руски живот проткан православном вјером. Православље је толико дубоко било укоријењено у народно би-

ће да просто није било могуће уништити цркву а да се при том не уништи и руски народ.

Излазећи из периода идеолошке заслијепљености и совјетске праксе у којој је култ личности вође био “врховни божански принцип”, Русија се полако враћа темељима свог историјског и националног идентитета и вриједностима примјереним духовној вертикали народа. Кључно мјесто у том погледу свакако припада обновљеној улози Руске православне цркве. У процесу који је у току, и који има карактер препорода, осим самих црквених институција и посвијећености вјерника, врло важно мјесто заузима подршка која се тим процесима даје од стране државе. Да се то чини на веома озбиљан начин, показује и организовање научног скупа “Улога православне цркве у стварању и развоју руске државе“ одржаног у Москви у децембру 2001. године.

О озбиљности са којом се приступило припремању тог скупа говори подужи списак организатора. Због њихове бројности и значаја у друштвеном, политичком и вјерском животу савремене Русије посебно ћемо их набројати. То су били: Президијум Руске академије наука, Институт за руску историју Руске академије наука, Администрација председника Руске Федерације, Историјско-правна комисија Руске православне цркве, Фонд митрополита московског и коломанског Макарија (Булгакова), Министарство културе Руске Федерације, Министарство образовања Руске Федерације, Московски педагошки државни универзитет и ФЦП “Интеграција”.

О атмосфери дубоког сагласја са потребом научне обраде ове значајне теме из друштвеног живота Русије свједоче поздравни прочитани на почетку рада скупа, које су учесницима са жељама за успјешан рад упутили: представници Администрације председника Руске Федерације Владимира Путина, патријарх московски и цијеле Русије Алексеја II, председника Руске академије наука Ј. С. Осипов и други.

Официјелни дио скупа одвијао се кроз рад у пленарним сједницама и по секцијама.

Прва пленарна сједница одржана је у Плавом салону новог здања Президијума Руске академије наука. Током њеног трајања поднијето је укупно 14 реферата. По свом садржају они су били разноврсни и третирали су низ различитих питања: *улогу православне цркве у формирању грађанске самосвијести на савременој етапи руске државности, вјероисповједну политику државе у совјетском периоду, улогу Руске православне цркве у формирању идеје државне власности и државне идеологије у Русији крајем XV до XVIII вијека уз праћење њиховог каснијег међусобног утицаја све до двадесетих и тридесетих година XX вијека, религиозне ситуације у Украјини и другим земљама у вријеме окупације 40-их година и државно-црквених односа у совјетском периоду.*

У оквиру прве секције, која је радила на тему: *Улога цркве у обједињавању руских земаља, стварање и развој руске државе у 16. и 17. вијеку*, поднијето је 13 реферата. Путем њих су обухваћене теме од оних које су се тичале: *лика светог рајника Ђорђа Побједоносцева, хришћанских црних кнеза Владимира Крстичеља, улоге Руске цркве у жи-*

*воиу других словенских држава, одраза царско-мирополијских про-
тивурјечности на спољну политику руске државе, мјеста појединих
значајних државних личности нпр. Катарине II у живоју Руске право-
славне цркве или пак свјетовних лица попут Сергеја Радоњезског или
Димитрија Донског у преломним тренуцима руске историје каква је
била Куликовска бишка.*

Тема друге секције носила је наслов “Црква и руска држава у 18-
20. вијеку”. У оквиру ње поднијето је 17 саопштења. У њима су обрађе-
не теме: *о црквено-државном регулисању односа, законодавству и жен-
ским манастирима у Русији у синодалном периоду, национално-право-
славној традицији руског трговачког савеза XVII-XX вијека, односу
Александра III према Руској православној цркви, дјелатности мисио-
нарских друштва у Русији (1865-1917), цркви између двије револуције
(1905-1917), кампањи совјетске власти на откривању светих мошти
(1918-1920), држави и цркви у совјетском периоду, црквеној позицији,
православној цркви у Бјелорусији за вријеме оштрабинског рата, утица-
ју Руске православне цркве на политику совјетске државе (1945-
1953), Руској православној цркви у атеистичкој држави (1940-1950), ру-
ском православљу и руском религиозном индентитету, закључно са
правним стањем Руске православне цркве у савременој Русији.*

На скупу су са рефератима иступили митрополит Крутички и
Коломенски Јувеналиј, митрополит Вороњезски и Липецкиј Методиј,
представник Администрације председника Руске Федерације С. А.
Абрамов, директор Института за руску историју и дописни члан Руске
академије наука А. Н. Сахаров, академик НАН Бјелорусије М. П. Ко-
стјук, водећи специјалисти Института за руску историју, познати истори-
чари Русије, Бјелорусије, Украјине и других земаља. У раду скупа учес-
товали су представници духовних академија и универзитета, као и од-
говорни уредници низа православних периодичних издања.

На конференцији су, дакле, историчари заједно са представници-
ма Руске православне цркве анализирали историјско искуство Русије у
области односа између власти и цркве у свим етапама многовјековне ру-
ске историје, почев од формирања идеје државности до данашњих дана.
Пажња је обрађена и на утицај Руске цркве на процес националног осло-
бођења и државног конституисања бројних других народа укључујући и
балканске. Потписник ових редова био је почаствован могућношћу да у
оквиру те проблематике, на сједници Прве секције, поднесе реферат под
насловом “Улога Руске цркве у стварању словенских држава - на примјеру
Црне Горе”.

Садржаји реферата поднијетих на скупу потврдили су уводне ри-
јечи академика Сахарова да је Руска црква вршила велики утицај на раз-
вој руске државе, али и духовни и државни живот и других словенских
народа. Она је утицала на њихову борбу за национално ослобођење, као
што је у много већој мјери утицала и на борбу руског народа, стварање
националне идеологије и руске државе. Идеолошка крилатица: Москва
- Трећи Рим родила се из сарадње цркве и државе. Мада је пролазила
кроз различите фазе, и у тренуцима када су односи између цркве и држа-

ве били лоши, црква није запостављала своју духовну и националну мисију, остајући увијек чврсто уз народ и дијелећи његову историјску судбину. Тако је било и у Првом и у Другом свјетском рату, као и касније у вријеме постојања Совјетског Савеза, када су односи између цркве и државе почивали на два потпуно супротстављена концепта о функцији религије.

Учесници овог међународног научног скупа су се бавили не само односом Руске православне цркве и државе у прошлости већ и њеним савременим положајем, како у нормативном виду тако и са становишта стварног третмана од стране надлежних државних институција Руске Федерације. У томе је, према оцјенама изреченим на завршној пленарној сједници, једна од посебно значајних вриједности овог скупа. Кроз анализу односа између цркве и државе у прошлости и савремених искустава он је понудио научно утемељена виђења како би, с обзиром на претходни историјски развој, црква и држава своје међусобне односе требало да граде у вијеку који је пред нама.

Др Радослав РАСПОПОВИЋ